

MONIPUOLISEN ASUMISEN PAIKKA

Maaseutuasumisen teemaryhmän strategiset linjaukset vuosille 2011–2013

Teemaryhmä keskittyy Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän antaman toimeksiannon mukaisesti maaseudun erilaisiin asumismuotoihin ja asukasryhmiin, maaseudun infrastruktuuriin, rakentamiseen ja kaavoituksen hyviin käytäntöihin, maaseutuasumiseen liittyvään tutkimukseen, opetukseen ja uuden tiedon levittämiseen sekä maaseudun asuinoloja kehittäviin ja maallemuuttoa edistäviin hankkeisiin.

LÄHTÖKOHTA: MAASEUTU OSANA SUOMALAISTA YHTEISKUNTAA JA EU:N VISIOITA

Maaseudun erilaistuva kehitys etenee: kaupunkien läheinen maaseutu vahvistuu pendelöinnin varassa, harvaan asutun maaseudun väestö- ja työpaikkakato jatkuvat, vahvan maatalouden ydinmaaseutu on tiivistymässä keskittymiksi Etelä-Suomeen, Pohjanmaan maakuntiin sekä Ylä-Savoön. Vapaa-ajan asunnot ovat lisääntymässä monilla maaseutualueilla. Monipaikkainen asuminen on yleistymässä.

Maaseudulla asuminen lisää monien henkilökohtaista hyvinvointia. Maaseutu houkuttelee uusia asukkaita. Useimpien maallemuuttajien intresseissä ovat rauhallisuus, luonnonmukaisuus ja itsensä toteuttaminen löytävät paikkansa erilaisissa maaseutuympäristöissä. On tarpeen selvittää, kuinka suuren asukaspotentiaalin uudet maallemuuttajaryhmät muodostavat. Toiveita herättävää on, että maaseudun vetovoiman lisääntymisestä on saatu survey-aineistoihin perustuvia näyttöjä. Lisäksi keskustelu maaseutuasumisen ympäristövaikutuksista jatkuu, ja viime aikoina näkemykset eri asuinympäristöjen ympäristökuormituksesta ovat monipuolistuneet ja samalla tasapainottuneet.

Maaseutuasumiseen liittyvä voimistuva ilmiö on kaivostoiminnan lisääntyminen maaseutualueilla. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asutulle maaseudulle on muodostumassa kaivosyhteisöjä, jotka perustuvat etäpendelöintiin: viikot asutaan ”kämpämajoituksessa” ja viikonlopuksi matkustetaan etäällä olevaan kotiin. Maaseudun näkökulmasta ilmiö on mielenkiintoinen. Voisiko uusien kaivosten yhteyteen kehittyä maaseudun moderneja asumissaarekkeita?

Lisäksi vapaa-ajan asuntojen keskittymät ja useat matkailukohteet ovat kehittymässä uudelleenlaisiksi yhdyskunniksi maaseudulla. Niihin liittyvät kausiasumisen ja kausitöiden tematiikat. Merkittävä ilmiö maaseutuasumisen näkökulmasta ovat myös kaupunkien läheisellä maaseudulla sijaitsevat lähiökylät. Niiden enemmistö on nuoria perheitä, joiden elämäntapa perustuu pendelöintiin. Lähiökylien merkitystä tärkeänä maaseutuasumisen osatekijänä ei ole riittävästi tunnistettu.

Uuden asukaspotentiaalin lisäksi on muistettava, että yhä edelleen maaseudulla sijaitsee noin 60 000 maatilaa ja yli 40 prosenttia maamme yrityksistä. Useilla maaseutualueilla perinteiset asukasryhmät ovat maaseutu-asutuksen ydin vielä pitkälle tulevaisuuteen.

Maaseutuasumisen jatkuvaa huomioon ottamista voidaan perustella myös makrotason näkökulmilla. Etenkin Euroopan unionista välittyvät viestit ovat tähdellisiä. Erityisen tärkeä on Eurooppa-neuvoston linjaus vuodelle 2020, jolla tavoitellaan EU:n kilpailukykyyn parantamista. Linjaus painottaa älykästä kasvua (smart growth), kestäväää kasvua (sustainable growth) ja osallistavaa kasvua (inclusive growth). Älykkään kasvun periaate korostaa kansalaisten osaamisen kerryttämisen tärkeyttä ja sen kautta syntyviä uudelleenlaisia innovaatioita. Kestävä kasvu tarkoittaa ympäristön, kulttuurin ja talouden moninaisuuden sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden huomioon ottamista. Osallistava kasvu vaatii kehitysedellytyksistä huolehtimista EU:n kaikissa osissa.

Mainittu kolmitahoisen kasvun idea jää Suomessa vajaaksi, jos sitä toteutetaan ainoastaan suurimpien kaupunkiseutujen kautta; myös maaseutu pystyy vastaamaan kaikkien kolmen kasvu-ulottuvuuden sisältämään kysyntään. Erityisesti hajautettuun energiantuotantoon, lähiruokaan, erikoistuneeseen matkailuun, kiinnostaviin asuinympäristöihin ja monipuolisiin hyvinvointipalveluihin kohdistuu kasvavaa yhteiskunnallista kysyntää. Jotta maaseutu voi olla tuottamassa kasvua, kilpailukykyä, hyvinvointia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta, on huolehdittava sen edellytyksistä monipuolisen asumisen ja pistäytymisen paikkana.

MAASEUTUASUMISEN TEEMARYHMÄN TYÖSKENTELYN SISÄLLÖLLISET SUUNNAT

Maaseutuasumisen paikallinen hallinta

Lähidemokratian kehittäminen, laaja-alainen kyläsuunnittelu osaksi kunnan päätöksentekoprosessia

Huomattava osa kylistä on tehnyt oman kyläsuunnitelman. Kyläsuunnitelmat ovat kuitenkin jääneet irrallisiksi, koska kunnat eivät ole kuntasuunnittelussa ottaneet niitä riittävästi huomioon ja siten kytkeytyminen kunnalliseen päätöksentekoon on ollut sattumanvaraista. Kyläsuunnitelmien päivittämiseen ei aina ole riittävästi resursseja. Niihin tarvitaan lisää pitkäjänteisyyttä ja systematiikkaa.

Maaseudun tarjoamat asumismahdollisuudet heikentyvät jatkossa, elleivät kylien ja kuntien vuoropuhelu sekä yhteistyökäytännöt vahvistu. On tärkeää kehittää sellaisia menetelmiä, joilla saadaan kyläsuunnitelmat kytkeytyksi paremmin osaksi kunnan päätöksenteko- ja budjettiprosessia sekä kehittää välttämätöntä kunnanosaperustaista lähidemokratiaa. Tämä näkökohta pätee myös niissä kunnissa, jotka eivät osallistu suuriin kuntaliitoksiin.

Maaseudun asumismahdollisuuksien vahvistuminen edellyttää paikallislähtöisten kansalaisvaikuttamisen välineiden voimallista tehostamista. Maaseutuasumisen teemaryhmä pyrkii asiantuntija-organisaationa vaikuttamaan kuntauudistuksen ja kuntalain valmisteluun. Lisäksi se seuraa erilaisia lähidemokratiakäytäntöjä maaseutuasumisen edistämisen näkökulmasta.

Kaavoituksen ja rakennuslupakäytäntöjen roolit erilaisissa maaseutu ympäristöissä

Kaavoitus- ja rakennuslupakäytännöistä käytävä keskustelu on edelleen epämääräistä. Maaseutua käsitellään yhtenä kokonaisuutena, jolloin erilaisten maaseutualueiden olosuhteet ja tarpeet jäävät huomioon ottamatta. Viranomaisten ja päättäjien tietämystä maaseutuasumisen moninaisuudesta on lisättävä. Maaseutuasumisen nykyisiä ohjaustarpeita ja menettelyjä on arvioitava kriittisesti tulevaisuuden asumispreferenssien katsannosta. On tunnistettava, millä tavoin kaavoitus- ja rakennuslupakäytännöt tehokkaimmin tukevat erilaisten maaseutualueiden mahdollisuuksia edistää kansalaisten hyvää elämää ja kestävä kehitystä.

Maaseutunäkökulman huomioon ottavat kaavoitus- ja rakennuslupakäytännöt voivat tukea erilaisia maaseutualueita moninaisen asumisen paikoina. Teemaryhmän tavoitteena on edistää rakentamisen ohjausmenetelmiä, jotta ne ottavat yhtäläisesti huomioon erilaiset maaseutualueet voimakkaan väestökasvun alueista vähenevän väestön alueisiin.

Kylärakenteen kehittämisen demonstraatiohankkeet

Maaseutuasumisen uusista mahdollisuuksista kaivataan käytännön kokemuksia. Tämän vuoksi tarvitaan hankkeita, joissa kehitetään maaseudun paikallisyhteisöjä kokonaisuuksina. Niitä suunniteltaessa sopeutetaan olemassa olevaa ja uutta rakennuskantaa. Erityistä huomiota kiinnitetään lähiympäristön käyttöön, energia- ja jätehuoltoratkaisuihin, arkkitehtuuriin, estetiikkaan sekä lähipalvelujen organisointiin.

Maaseutuasumisen teemaryhmä aloittaa neuvottelut muutamien kuntien kanssa, jotta voitaisiin käynnistää 1–2 laaja-alaista kylärakenteen kehittämisen demonstraatiohanketta. Keskustelun herättämiseksi voitaisiin yhdessä kylässä tutkia maaseudun huomio- eli wow -arkkitehtuurin mahdollisuuksia. Tavoitteena on osoittaa, että postmoderni yhdyskunta on mahdollinen myös maaseudulla.

Yhteistyö kunnallispoliitikkojen kanssa

Maaseutuasumisen edellytyksiin vaikutetaan keskeisesti kuntien päätöksillä. Maaseutuasumisen teemaryhmän tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat kunnallispoliitikot. Teemaryhmä selvittää mahdollisuudet luoda suorat informaatiokanavat kunnanvaltuustojen, -hallitusten ja tärkeimpien lautakuntien puheenjohtajistoon sekä asumiseen liittyviin kunnan viranhaltijoihin. Tällä tavalla teemaryhmän on mahdollista saada hyödyllistä tietoa suoraan paikallis päättäjiltä sekä välittää heille ajankohtaista tietoa. Tämä toimintatapa edellyttää uudenlaisen toimintamallin ja -kulttuurin luomista, jossa sähköisellä viestinnällä on tärkeä rooli.

Maaseutuasumisen edistäminen maakuntien maaseutupolitiikan osana

Maakuntasuunnitelma, maakuntakaava, maakuntaohjelma ja toteuttamissuunnitelma ovat aluekehittämisen tärkeitä asiakirjoja, jotka linjaavat maaseutuasumisen edellytyksiä. Mainitut suunnitelmat muodostavat maakunnan suunnittelujärjestelmän. Erityisesti maakuntakaava on

tähdellinen, sillä siinä hahmotetaan kolmenkymmenen vuoden jänteellä maakunnan yhdyskuntarakennetta.

Jatkossa maaseudun yhdyskuntarakennetta tulee tarkastella erilaisissa paikallisyhteisöissä elävien kansalaisten asumiseen, työhön ja vapaa-aikaan liittyvien tarpeiden näkökulmasta. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että maakuntien laajaa maaseutupolitiikkaa vahvistetaan. Maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) maaseutuajaoston on oltava laajapohjainen maaseutuareena, jossa käsitellään monipuolisesti myös maaseutuasumisen asioita. Maaseutuasumisen teemaryhmä luo vakiintuneet yhteydet maakunnan yhteistyöryhmien maaseutuajaostoihin.

Maaseutuasumisen edellytyksistä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu

Infrastruktuuuri

Maaseudun tietoverkkohankkeet edistyvät hitaanlaisesti. Maaseutuasumisen teemaryhmä edistää keskustelua kattavien, tehokkaiden ja kiinteiden tietoverkkojen välttämättömyydestä maaseudun asukkaille lehti- ja blogikirjoitusten sekä asiantuntijaesitelmien avulla. Sama pätee maaseudulle elintärkeisiin paikallis-, yhdys- ja seututeihin, joiden rapistuminen alkaa uhata vakavasti maaseutuasumisen edellytyksiä.

Lisäksi teemaryhmä virittää keskustelua raideliikenteen roolista maaseutuasumisen edistäjänä. Tämä aihe yritetään saada seuraavaan liikennepoliittiseen selontekoon. Teemaryhmä seuraa myös paikalliseen energiantuotantoon liittyvää kehitystä ja korostaa hajautettua energiantuotantoa maaseudun uusien asumismahdollisuuksien edistäjänä.

Maaseudulla asumisen oikeutus

Suomi on suuren maantieteen sekä pienten ja hajallaan olevien paikallisyhteisöjen maa. Perustuslaissa taataan kansalaisten oikeus valita asuinpaikkansa. Historiallisten kaarien muovaama asutusrakennetta ei pystytä poliittisella retoriikalla tai kaavoittajan karttaohjelmilla muuksi muuttamaan. Sivistysvaltion ideaan ei kuulu kansalaisten syyllistäminen asuinpaikan perusteella. Näitä itsestänselvyyksiä on julkisessa keskustelussa tuotava esiin nykyistä painokkaammin. Tämä sopii hyvin maaseutuasumisen teemaryhmälle.

Maaseutuasumisen teemaryhmä tuottaa yhteiskunnalliseen keskusteluun aineksia, jotka osoittavat, että ympäristökuormituksen kannalta kestäviä asumisratkaisuja voidaan toteuttaa kaikissa paikallisyhteisöissä. Lähtökohtana on maantieteellisten olosuhteiden vaihtelun huomioon ottaminen. Teemaryhmä pyrkii tuomaan esille, että kaupunkikeskustojen asumismallin ja elämäntavan edellyttäminen maaseudun paikallisyhteisöissä on paitsi maamme maantieteellisen olemuksen vastaista myös maaseudun asukkaita kohtaan epäoikeudenmukaista ja epärationaalista.

Kakkosasuntojen rooli, elämäntapojen monipaikkaistuminen

Suomessa on noin 500 000 vapaa-ajan asuntoa. Väestöön suhteutettuna niiden osuus on maailman kärkeä. Yhä useammat kakkosasunnot varustetaan ympärivuotiseen käyttöön, ja niissä vietetään aikaa yhä enemmän. Tähän tematiikkaan liittyvät vahvistuvat näytöt elämäntapojen lisääntyvästä monipaikkaisuudesta. Maaseutuasumisen teemaryhmä osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun tuomalla esiin näkökohtia, jotka tulee ottaa huomioon maaseudulle suotuisten asumistrendien vahvistamisessa. Tällainen aihe on muun muassa keskustelu maaseudun jätevesiasioista. Kyseinen tematiikka korostaa erityisesti maaseudun ikääntyvän perusväestön elämäntilanteen ja resurssien huomioon ottamisen tärkeyttä.

Maaseutuasumisen teemaryhmä pyrkii vaikuttamaan julkisessa keskustelussa siihen, että jätevesien käsittelyyn liittyvien säädösten ja normien laadinnassa noudatetaan kohtuullisuutta ja otetaan huomioon maaseudun erilaisten asukasryhmien elämäntilanne ja tosiasiallinen vaikutus vesistöekosysteemien pilaantumiseen.

Kirkonkylien ja lähiökylien kasvava merkitys

Kirkonkylällä tarkoitetaan entisen tai nykyisen maaseutukunnan pääkeskusta. Kirkonkylien rooliin monipuolisen asumisen paikkoina tulee kiinnittää kasvavaa huomiota. On tärkeää, että kirkonkylät tarjoavat houkuttelevia asuinympäristöjä uusille asukasryhmille ja ikääntyville kyläyhteisöjen asukkaille.

Erityisesti kaupunkiytimien ympärille muodostuneissa suurkunnissa on tarpeen kiinnittää huomiota kirkonkylien merkitykseen uusina kasvualueina ja maaseutualueiden lähipalvelujen monipuolisina tarjoajina. Maaseutuasumisen teemaryhmä käynnistää keskustelun kirkonkylien vahvistuvasta roolista.

Lähiökylä on voimistuva maaseudun yhdyskuntatyyppi. Niiden asukkaiden enemmistö pendelöi lähikeskuksiin. Perinteiset yhteistoiminnan muodot eivät ole juurtuneet lähiökyläliien uusien asukkaiden arkeen. Maaseutuasumisen teemaryhmä käynnistää keskustelun lähiökylästä.

Maaseutuvaikutusten arvioinnin tärkeys

Hallintoalueiden suurentuminen ja palvelujen keskittäminen ei saa perustua oletukseen, että vaikutukset ovat samanlaisia kaikissa paikallisyhteisöissä. Hallintopäätöksissä monipuolinen maaseutuvaikutusten arviointi on välttämätöntä. Päätöksiä on ennen täytäntöönpanoa arvioitava erityisesti maaseutualueiden asumismahdollisuuksien näkökulmasta.

Maaseutuasumisen teemaryhmä muistuttaa julkisessa keskustelussa maaseutuvaikutusten arvioinnin tärkeydestä. Tavoitteena on maaseutuvaikutusten arvioinnin kirjaaminen lainsäädäntöön, jotta siitä tulee pakollinen osa valtionhallinnon ja kunnallishallinnon päätösten valmistelua. Vaikutetaan myös siihen, että käynnistymässä olevaan maankäyttö- ja rakennuslain arviointiin sisällytetään maaseutunäkökulma.

Maaseutuasumisen mahdollisuuksista tiedottaminen

Teemaryhmän kotisivulle kootaan tietoa maaseutuasumisen yhteiskunnallisiin edellytyksiin liittyvistä dokumenteista ja tutkimuksista. Kohderyhmiä ovat maaseutuasumisen edellytyksiin vaikuttavien organisaatioiden henkilöstö, median edustajat, kansanedustajat ja kunnallispoliitikot. Maallemuuttoa suunnitteleville tarkoitettu tieto on jatkossakin maallemuutto.info -sivustolla.

Maaseutuasumisen teemaryhmä toteuttaa vuosittain Asuinmaaseutu-seminaarin sekä näyttävän, valtakunnallisessa lehdistössä näkyvän uutisoinnin maaseutuasumisen ajankohtaisista teemoista. Maakuntalehtiin laaditaan maaseutuasumisesta kertovia kiertoartikkeleita. Teemaryhmä osallistuu maaseutuasumisen edistämisen kannalta tärkeisiin suur tapahtumiin, kuten esimerkiksi Kuntamarkkinoille.

Maaseutuasumisen edellytyksiä luotaavan tutkimuksen edistäminen

Teemaryhmä antaa lausuntoja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmälle lähete-tyistä maaseutuasumiseen liittyvistä tutkimus- ja kehittämishankkeista. Lisäksi teemaryhmä auttaa maaseutuasumisen kehittämisestä kiinnostuneita tahoja muiden rahoituskanavien etsimisessä. Teemaryhmä on aktiivinen seuraavien tutkimusteemojen edistämisessä:

1. *Maaseudun uudet mahdolliset asukkaat*

Lähtökohtana ovat vielä heikkojen signaalien asteella olevat tiedot uuden- laisten asukasryhmien maaseutuun kohdistamasta kiinnostuksesta. On tar- peen selvittää mahdollisten uusien asukkaiden sosio-ekonomisia ominaisuuksia, määrää sekä asumispreferenssejä. Tässä yhteydessä on paikannettava maaseudun vuokra-asuntojen tarjonnan lisäämisen keinoja.

2. *Yhdyskuntarakenteen ja rakentamisen ohjauksen, käytäntöjen ja ohjausvälineiden toimivuuden arviointi ja muutostarpeet*

Yksi kiinnostava teema on "slow life" -konseptin mahdollisuuksien tarkas- telu eri väestöryhmien ja maaseutualueiden näkökulmista. Erilaisten maaseutuympäristöjen ja asumismuotojen yhteydet eri väestöryhmien koettuun hyvinvointiin on tärkeä tutkimusaihe.

Kannustetaan tutkimus- ja kehittämishankkeisiin, joiden avulla tunnistetaan erilaisiin maaseudun paikallisyhteisöihin soveltuvia kaavoitus- ja rakennuslupakäytäntöjä. Tavoitteena on tunnistaa moni- puolisen maaseutuasumisen edellytyksiä ja esittää muutostarpeita nykyisiin käytäntöihin.

3. *Maaseudun uudet asumisen paikat ja muodot*

Teemaryhmä edistää tutkimuksia, joissa eritellään maaseudun modernien asumissaarekkeiden syntymekanismeja. Erityisen ajankohtaista on tutkia, millä tavoin uusien kaivosten yhteyteen voisi syntyä pysyvän asumisen yhdyskuntia. Muut mahdolliset tutkimusaiheet liittyvät kausiasumiseen työn tai vapaa-ajan motivoimana, senioriasumiseen, kakkosasumiseen sekä matkailukeskuksiin. Erityisen tärkeitä on tehdä kattava tutkimus lähiö- kylien arjesta, koska tämä yhdyskuntatyyppejä on maaseudulla vahvistumassa ja toistaiseksi lähiökylä on tutkittu varsin vähän. On myös tarpeen analysoida paikkatietoaineistojen avulla uuden maaseutu- asutuksen maantieteellisen leviämisen kehityskulkuja.

4. Maaseutuasuminen pienyrittäjyyden lähtökohtana ja tukijana

Yrittäjyys maaseudulla tarvitsee asuinmaaseutua, jotta on paikallista työvoimaa ja asiakkaita; tosin merkittäväällä osalla maaseudun pienyrityksiä markkinat ovat paikallismarkkinoita laajempia. Maaseudulle yleinen pienyrittäjyys saattaa kuitenkin ehtyä, jos asukkaat puuttuvat. Teemaryhmä edistää tutkimuksia, joissa eritellään maaseudun pienyrittäjyyttä tukevia asuntoliittisiä toimia. Lisäksi teemaryhmä suhtautuu myönteisesti paikallista energiantuotantoa edistäviin tutkimuksiin ja kehittämistoimiin, sillä hajautetun energiantuotannon yleistymisen vahvistaa maaseudun tarjoamia yritys- ja asumismahdollisuuksia.

